Incidenten in Egem, een excursieverslag

*Henk Jan van Vliet**

Het weekend voor de Egemexcursie van 10 juni 2006 waren Ton en ik reeds naar Mill geweest en dat hebben we geweten ook. Onze ruggen waren kapot. Ton toonde het me voor we vertrokken; hij deed zijn hemd omhoog en een sneeuw van huidschilfers daalde neer op de tafel, in de suikerpot en in de volgeschonken koffiekoppen. Helemaal verveld. Ook mijn rug was ernstig verbrand. Enkele dagen had ik al lopen tobben, hoe dit probleem op te lossen, want de weersvooruitzichten waren belabberd. Het zou 30 graden worden en zonnig bij een knalblauwe hemel. In de groeve van Egem zou het vermoedelijk ondraaglijk zijn. Ergens onderuit de kast had ik daarom een soort babymutsje opgediept dat ik nog in Egypte had gekocht toen het daar eens 45 graden was, met de tekst 'Luxor Aïda' er op. (Nu het toch over Egypte gaat, eerst een rectificatie: mijn vorige stukje over Egypte in Afzettingen 27 (2) draagt een verkeerde titel - de beschrijving gaat helemaal niet over een excursie naar Wadi hitan, maar over een tocht naar de noordzijde van Birket Qarun! Niet dat ik verwacht dat dit ook maar iemand is opgevallen...). Maar het mutsje hielp ook in Egem erg goed tegen de zon - nauwelijks last van de hitte gehad en mijn overhemd voorkwam verdere verbrandingen!

We kwamen tegen één uur 's middags in Egem aan. Een reeds vertrekkende heer lichtte ons in dat het 'waardeloos' was: de laag was nauwelijks ontsloten en men had de wijze van uitgraven veranderd. Het graaffront liep nu niet meer scheef, maar verticaal. De laag was daarom nog moeilijker te bemonsteren dan voorheen. Ook waren er veel te veel mensen. Een allerminst bemoedigend welkom. Dit werd er niet beter op toen ik de helling afdaalde. Nog altijd heeft de eigenaar met de inkomsten uit de geheven entree, geen roltrappen laten aanleggen. Halverwege is een watervoerende laag en net als vorig jaar gleed ik daar uit, zodat ik de laatste meters op mijn ontvelde rug aflegde. Het is niet zo dat ik mijn leven in een film of flits langs zag trekken - hooguit enkele details, maar wel in kleurige beelden. En opnieuw, net als vorige keer, begon iemand hard te lachen. Dit was geen herbeleving, maar werkelijkheid. Degene die lachte, was dezelfde harpij als toen. Dit zei ik haar ook toen ik mijn waardigheid weer enigszins had hersteld, maar modder bedekte zowel mijn overhemd als mijn boze gelaatsuitdrukking en het maakte weinig indruk op haar (het was degene die op een fossielenforum niet geheel ten onrechte de leuze 'het Schattige Venijntje doet de Mooiste Vondsten' hanteert. Zij heeft bijvoorbeeld al een *Weltonia*-achtige tand uit Egem en ook nog een *Carcharocles* uit Mill!).

Even enige gegevens, want anders is dit verslag niets dan sfeerbeschrijving en daar koop je als amateurpaleontoloog niets voor. Net onder de Kwartaire bovenlaag, liggen Eocene afzettingen uit het Ypresien. Bovenop ligt de Pittem Klei, waar weinig tot geen fossielen in te vinden zijn (Nieulande en Mermuys, 2001). Hieronder ligt 'het Egem laagpakket': eerst een steenbank waarin veel steenkernen van *Venericardia*, en als zeldzame vondsten *Tudicula*, *Megalocypraea* en een Nautilussoort, en dan schelpenvoerende lagen met opnieuw *Venericardia*, nummulieten en een enkele haaientand. Daar weer onder ligt de Silt van Kortemark (Nolf en Steurbaut, 1990). Aan de basis komen dunne laagjes voor met veel ditrupa's, soms bivalven, gastropoden, fosforietknolletjes en vooral visresten. Het is in België de rijkste laag wat Eocene haaientanden betreft (Vervoenen, 1995). Voor meer details verwijs ik naar de literatuur. De afgelopen jaren zijn inderdaad zeer veel haaientanden in de ditrupalaagjes gevonden. De tanden zijn meestal slechts enkele millimeters groot, maar vlijmscherp en niet afgerold. Er komen enkele bijzondere soorten in voor zoals *Nebrius*, *Xiphodolamia* en, heel zelden, een *Notoryhynchus*. Helaas is het de vraag of de vondsten in de toekomende jaren ook goed zullen zijn: de groeve wordt niet verder uitgebreid, maar zal worden uitgediept. Het sediment onder de ditrupalaagjes lijkt uit een steriele, zware klei te bestaan - het is derhalve angstvallig afwachten of er nog fossielhoudende lagen zullen worden aangesneden.

De haaientandenlaag ligt dus helemaal onderin de groeve. De situatie leek zoals de heer al had gezegd, inderdaad bar slecht. Alleen op een klein gedeelte waar de excavateur stond opgesteld, was er nog een scheef afgegraven helling. Daar scharrelde iedereen moeizaam door de modder, zoals de varkens in een schuur bij de parkeerplaats vermoedelijk graag eens zouden doen. Van de verschillende gezichten was alleen menselijke wanhoop te lezen. "Hier ligt het ook al niet", hoorden we en "je kunt evengoed in een mesthoop graven". Aan de andere kant van de machine was de helling inderdaad loodrecht afgestoken. Na enige aarzeling trokken we daarheen en liepen door naar de verst gelegen zijkant. Tot onze verrassing was daar nog een redelijke laag ontsloten, maar deze was al behoorlijk uitgegraven en op een plaats was er een gat van minstens een meter diep ontstaan. We groeven daar een klein uur tot zich een nieuw incident voordeed. Ik was net met een emmer vol sediment naar een zeefplaats gewaad, toen ik gerommel hoorde. Op de plaats die ik nog maar net had verlaten, vielen enkele tonnen zware kleibrokken naar beneden. Het hele hol was ingestort. Neen, nu geen film met zinrijke levensfragmenten waaruit je een les kunt trekken, maar wel een stevige schrik. Nadat ik wat was bekomen, ging ik de situatie inspecteren en nog tweemaal kwam er een kleine lawine naar beneden. Daarom togen we weer naar de ploeterende massa.

Men was nu niet meer bezig met het uitgraven van de laag op de helling, maar iedereen groef in de vlakke zandbodem. De excavateur had niet tot op de klei gegraven, zodat de ditrupalaagjes zich een spade diep onder de oppervlakte bevonden. Ja, wij hebben ook daar in het zand gespit en we hebben elk een emmer sediment kunnen meenemen naar huis. Er bleken enkele duizenden tanden in te zitten en het was dus allemaal niet vergeefs geweest, maar toch gebeurde er iets wat bitter is als alsem of zoiets en hoe dan ook een zwarte slagschaduw heeft geworpen op alle herinneringen aan deze dag. Het eerste incident was weliswaar ellendig van aard, maar als zodanig toch niet verpletterend: een man had toevallig een erg kleine maar rijke lens aangeboord, zodat hij in een zeef meer grote tanden had dan ik in de hele dag zou vinden. Het laatste incident zal ik wat uitgebreider beschrijven, omdat dit van veel ernstiger aard was en alle overige incidenten verre zou overtreffen.
Ik raakte allengs milder gestemd en vergevingsgezind en ging zelfs met degene van 'de Mooiste Vondsten' (die me zo smadelijk had uitgelachen) een kort gesprek aan. Binnenkort, zo vernam ik, krijgt ze een Belangrijk Diploma, hoewel ze veel te lijden heeft gehad onder de snijdende opmerkingen harer botte superieuren. Erna zal ze enige tijd op reis gaan, vermoedelijk naar Aruba, net als Cindy W. op mijn werk die er zelfs een man met zwembad, huis en vier honden heeft ontmoet, welke binnenkort naar Nederland komt en met haar zal gaan samenwonen, samen met die vier honden in een gehuurd huis in Krimpen aan den IJssel, maar dit alles terzijde want het past niet zo goed in een geologisch verantwoord verslag. Ze -weer is degene bedoeld die me uitgelachen had-, zij dan groef vandaag helemaal niet zoveel; een lelijke mononucleosis infectiosa speelde haar parten. Maar waarom, WAAROM, moest ze in de enige zeef die ze, kort voor haar vertrek, vulde en uitspoelde, dan nog de mooiste vondst van de dag doen, de vondst die IK had moeten doen, kortom -waarom moest het Schattige Venijntje een *Notorhynchus* vinden?

Geraadpleegde literatuur

Nieulande, F. van & Mermuys, S, 2001. Geologisch verslag van de excursie naar de kleigroeve Ampe te Egem. Afzettingen WTKG 22 (1) pp.5-10.

Nolf, D & Steurbaut, E 1990. Stratigraphie de l'Éocène en Flandre Occidentale et dans les Régions Limitrophes. Bulletin d'Information des Géologues du Bassin de Paris, vol 27 (1990), fasc.3:9-36.

Vervoenen, M, 1995. Taphonomy of some Cenozoic Seabeds from the Flemish Region, Belgium. Brussel: Uitgeverij Drukkerij van het Ministerie van economische Zaken. L. Dejonghe, P. Laga, R. Paepe, Belgische Geologische Dienst.

Henk Jan van Vliet, A.Tasmanstraat 41, 3531 GS Utrecht, email: tpaymans@yahoo.com of h.van.vliet@altrecht.nl